

OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler

Mehmet CURAL

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü
mehmetcural@mynet.com

OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler

Income Distribution in OECD Countries the Process Post 1980 and Inequality Reduction Interventions

Özet

Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasındaki en önemli farklardan biri milli gelirin dağılımındaki farklılıklardır. Gelişmiş ülkelerde gelir, genellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere göre daha adil dağılmaktadır. Bununla birlikte 1980-2000 aralığında Kuzey Asya ülkeleri hariç ülke gruplarının tümünde ve Dünya genelinde gelir eşitsizliği artmıştır. Gelir eşitsizliği OECD ülkelerinde 1985-2005 aralığında ortalama olarak iki puan artmıştır. Ancak ülkeler arasında eşitsizlik farklılıkları çok daha büyüktür. Aslında, gelir eşitsizliği açısından görece iyi durumda olan pek çok ülkede birincil gelir dağılımı son derece kötüdür. Birincil gelir dağılımı kamu müdahalesi ile iyileştirilmektedir. OECD ülkeleri vergi ve transfer politikaları ile gelir eşitsizliğini azaltmaya çalışmaktadırlar. Ancak eşitsizliği azaltmak için temeldeki esas neden olan ücretler ile sermaye gelirleri arasındaki farkın açılmasını durdurmak gereklidir.

Anahtar Kelimeler: gelir dağılımı, gelir eşitsizliği, ikincil gelir dağılımı, eşitsizliği azaltıcı müdahaleler.

Abstract

One of the most differences among Developed, Developing and underdevelop countries is the difference in their income distributions. The income in developed countries are generally distributed in a fairer manner comparing to the, developing and underdeveloped countries. Besides this income inequality has risen in the interval of 1980-2000, across the globe and in all of the countries except from the Nort Asian countires. The income inequality has risen in OECD countires in the interval of 1980-2005 averagely for two points. However the difference of inequality between the countries is much bigger. Indeed, primary income distribution is too bad in most counties which are fairly beter in terms of income inequality. Primary income distribution is improved by social intervention. OECD countries are trying to decrease the income inequality by tax and transfer policies. However, it is necessary to stop the rising of the difference between the capital incomes and the wages which is the real reason in the base, in order to decrease the income inequality.

Keywords: Income disrubution, income inequality, secondary income distribution, inequality reduction interventions.

1. Giriş

Gelir dağılımındaki adaletsizlik günümüzde dünyanın karşılaştığı en ciddi sorunlardan biridir. Gelir dağılımı adaletsizliği sadece ekonomik değil, toplumsal huzuru da yakından ilgilendiren sosyo-ekonomik bir olaydır. Bu nedenle toplumsal barışın sağlanması ve gelişen toplum olabilmenin başında gelir dağılımı adaletinin sağlanması gelir. OECD ülkelerinde son yirmi yıldır gelir eşitsizliği ortalama olarak iki puan artmıştır. Bununla birlikte ülkeler arasında farklılıklar çok daha büyüktür. Gelir eşitsizliği İskandinav ülkelerinde en düşük düzeydedir. Buna karşın eşitsizlik Meksika ve Türkiye’de en yüksek düzeydedir. Gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir arasında, istisnaları olmakla birlikte, yakın bir ilişki vardır. Aslında, gelir eşitsizliği açısından görece iyi durumda olan pek çok ülkede birincil gelir dağılımı son derece kötüdür. Ancak bir ülkede sosyal barışın sağlanması ve korunması büyük ölçüde gelir dağılımının adil olmasına bağlı olduğundan birincil gelir dağılımı vergi ve transfer politikaları ile iyileştirilmektedir. Ancak gelir eşitsizliği tamamen giderilememektedir.

Bu çalışma OECD ülkelerinde, veri bütünlüğünü dikkate alarak 1980 sonrası dönemde kişisel gelir dağılımının değişik göstergeler ışığında eğilimi, devletlerin gelir eşitsizliğini azaltmak için yaptığı müdahaleler ve bu müdahalelerin etkisi analiz edilmiştir. Eşitsizlik ölçüsü olarak Gini Katsayısı¹ ve Yüzde Paylar Analizi² kullanılacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gelir dağılımı ve kişisel gelir dağılımı kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde, gelir dağılımındaki eğilimler çeşitli göstergeler ışığında analiz edilmiştir. Son bölümde, gelir eşitsizliğini azaltmak için yapılan devlet müdahaleleri ve bu müdahalelerin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkileri analiz edilmiştir.

2. OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Genel Eğilimler

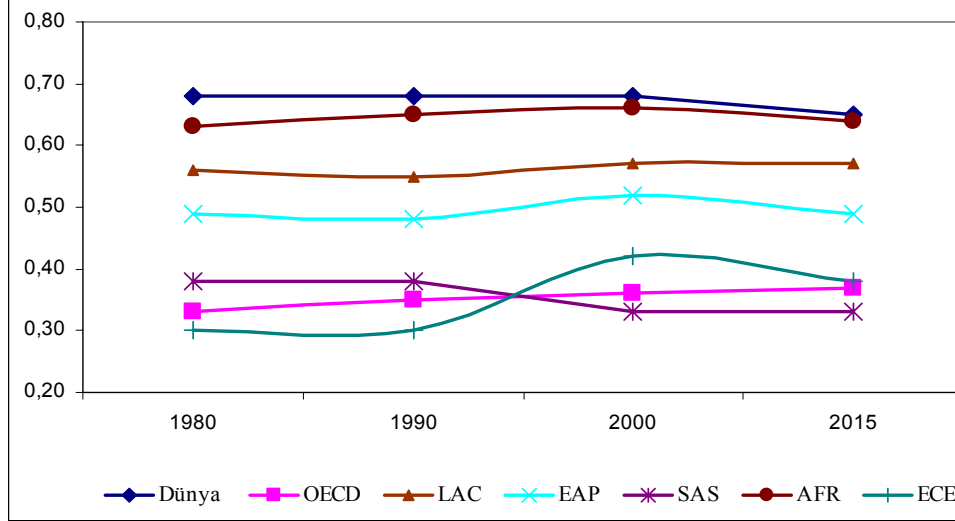
OECD ülkelerinde ulusal boyutta gelir dağılımı göstergelerine geçmeden önce OECD ülkelerinin Dünya ve ülke grupları itibarıyla gelir eşitsizliği içerisindeki yerine bakmak karşılaştırma yapmak açısından önem taşımaktadır.

¹ Gini Katsayısı; Lorenz eğrisinden hareketle hesaplanmaktadır, Lorenz eğrisi ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alan oranına eşittir. Gelir o toplumdaki bireyler arasında tam eşit olarak dağıtılsa Gini katsayısı “0” a eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi alırsa Gini katsayısı “1”e eşit olmaktadır

² Yüzde Paylar Analizi; kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ve eşitsizlik ölçüleri içinde en açık olanıdır. Yüzde paylar analizinde, haneler %1’lik 100, %5’lik 20, %10’luk 10, %20’lik 5 gruba ayrılarak her grubun toplam gelirden aldığı paylar karşılaştırılabilir. Hane gelirlerine ilişkin yüzde payların hesaplanabilmesi için haneler toplam kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanır ve hangi yüzde paylar analizi yapılacaksa haneler o sayıda gruba ayrılır. Her yüzde gruba düşen kullanılabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire oranlanarak hanelerin gelirine ilişkin yüzde paylarına ulaşılır.

2.1. Ülke Gruplarında Gelir Eşitsizliği Karşılaştırması

Ekonomik gelişme düzeyinin yüksek olduğu ülke gruplarında gelir eşitsizliğinin daha düşük olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında ekonomik gelişme düzeyi daha yüksektir. Dolayısıyla, gelir eşitsizliği daha düşük seviyededir. Grafik 1’de Dünyada ve ülke gruplarında gelir eşitsizliğinin gelişimi gösterilmektedir.

Kaynak: World Bank: Trends in Global Income Distribution, 1970–2000, and Scenarios for 2015'den derlenmiştir.
* LAC: Latin Amerika ve Karayipler, EAP: Doğu Asya ve Pasifik, SAS: Kuzey Asya, AFR: Afrika, ECE: Doğu ve Orta Avrupa

Grafik 1. Ülke Gruplarında Gelir Eşitsizliğinin Boyutu (1980–2015)

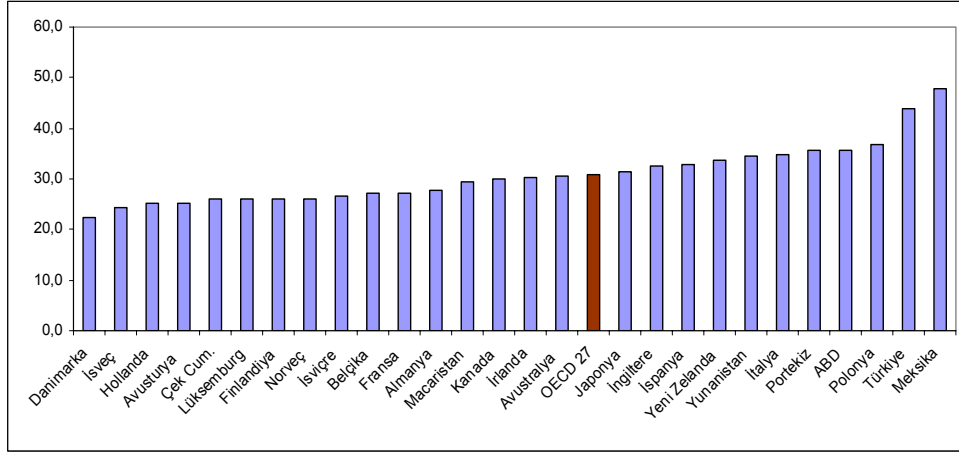
Dünya genelinde Gini katsayısı 1980-2000 aralığında değişmemiş, 0,68 düzeyini korumuştur. Ancak ülke grupları arasında eşitsizliğin boyutu önemli oranda değişmektedir. En yüksek gelir eşitsizliği ise Afrika ülkelerinde görülmektedir. Afrika ülkelerinde gelir eşitsizliği 1980’de 0,63 iken 2000 yılında 0,66’ya yükselmiştir. Gelir eşitsizliğinin yüksekliği açısından Afrika ülkelerinden sonra Latin Amerika ve Karayip ülkeleri gelmektedir. Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde eşitsizlik 1980’de 0,56 iken 1990’da 0,55’e düşmüş, 2000 yılında 0,57’ye yükselmiştir. Orta Asya ve Pasifik ülkelerinde eşitsizlik 1980’de 0,49 iken 1990’da 0,48’e düşmüş, 2000 yılında tekrar artmıştır. OECD ülkeleri, Kuzey Asya ülkelerinden sonra eşitsizliğin en düşük olduğu gruptur. Ancak, eşitsizlik 1980’den itibaren 0,33 düzeyinden sürekli şekilde artarak 2000 yılında 0,36 olmuştur. Eşitsizlikteki en büyük değişim Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde görülmüştür. 1980 yılında eşitsizlik en düşük iken günümüzde eşitsizliğin düşük olduğu üçüncü ülke grubudur. 1990 yılında 0,30 olan eşitsizlik 2000 yılında 0,40’a yükselmiştir. Günümüzde eşitsizliğin en düşük olduğu

ülke grubu Kuzey Asya ülkeleridir. Eşitsizlik 1980’de 0,38’den 2000’de 0,33’e düşmüştür.

1980-2000 aralığında Kuzey Asya ülkeleri hariç ülke gruplarının tümünde gelir eşitsizliği artmıştır. Dünya Bankasının 2015 tahminlerine göre ise gelir eşitsizliğinin OECD ülkeleri hariç dünya genelinde ve tüm ülke gruplarında azalması tahmin edilmektedir.

2.2. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği Göstergeleri

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ulusal boyutta ortaya konulması, çeşitli gelişmişlik düzeylerinde bulunan ülkelerdeki dağılım yapısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi gelir dağılımındaki adaletsizliklerin belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. OECD ülkelerinde son yirmi yıldır gelir eşitsizliği ortalama olarak 2 puan artmakla birlikte ülkeler arasında önemli derecede farklılaşmaktadır. Grafik 2’de de görüldüğü gibi ülkeler arasında Gini katsayısındaki farklılıklar çok büyüktür. Öyleki, gelir dağılımının en adaletsiz olduğu Meksika’da Gini katsayısı gelir dağılımının en adil olduğu Danimarka’dan iki kat daha büyüktür.

Kaynak: OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, p. 25.

*Avustralya, Avusturya ve Yunanistan için 1999, 2001 Almanya, Lüksemburg, Yeni Zelanda ve İsviçre için 2001, Çek Cumhuriyeti, Meksika ve Türkiye için 2002, Belçika ve İspanya için 1995, diğer ülkeler için 2000 yılı verileridir.

Grafik 2. OECD Ülkelerinde Gini Katsayısı* (%)

OECD ülkelerini gelir eşitsizliğine göre beş grup altında inceleyebiliriz. İlk olarak, Grafik 1’de Danimarka ve İsveç’te Gini Katsayısı 0,23 civarında olup bu oran OECD ortalamasının %25 altındadır. Bu iki ülke gelir eşitsizliğinin çok düşük olduğu ülkelerdir. İkinci grup ülkeler Gini Katsayısının OECD ortalamasından biraz daha düşük olduğu Hollanda, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Finlandiya, Norveç, İsviçre, Belçika, Fransa, Almanya, Macaristan, Kanada, İrlanda ve Avustralya’dır.

Bu ülkelerde Gini Katsayısı 0,26-0,30 arasında ve OECD ortalamasının %17-%3 altında ve ona yakın olan ülkelerdir. Üçüncü grup ülkeler Gini Katsayısının OECD ortalamasının üzerinde olduğu Japonya, İngiltere, İspanya, Yeni Zelanda, Yunanistan ve Kore'dir. Bu ülkelerde Gini Katsayısı 0,31-0,34 arasında yer almakta ve OECD ortalamasının %1-%8 üzerindedir. Dördüncü grup ülkeler Gini Katsayısının OECD ortalamasının 0,04-0,07 üzerinde olduğu İtalya, Portekiz, ABD ve Polonya'dır. Son olarak eşitsizliğin en yüksek olduğu grupta Türkiye ve Meksika yer almaktadır. Bu iki ülkede Gini Katsayısı OECD ortalamasının %38-%52 üzerindedir.

2.3. OECD Ülkelerinin Gelir Eşitsizliği Eğilimleri

Ülkeler arasında gelir eşitsizliğinin zaman içerisindeki değişimlerini karşılaştırmak belirli bir yıldaki ülkeler arasında seviye karşılaştırması yapmaktan daha açıklayıcı olabilir. Çünkü eşitsizliğin mevcut durumu kadar geçmişteki eğilimi de önemlidir. Tablo 1'de gelir eşitsizliğinde yıllar itibariyle ortaya çıkan eğilimler gösterilmektedir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğinde Eğilimler

	1985-1995	1995-2005	1985-2005
Önemli Derecede Artış	Çek Cumhuriyeti, İtalya, Meksika, Yeni Zelanda, Portekiz, Türkiye, İngiltere	Kanada, Finlandiya, Almanya	Finlandiya, Yeni Zelanda
Küçük Derecede Artış	Belçika, Finlandiya, Almanya, Macaristan, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç, ABD	Avusturya, Danimarka, Japonya, Norveç, İsveç, ABD	Kanada, Almanya, İtalya, Japonya, Norveç, Portekiz, İsveç, ABD
Değişiklik Olmayan	Avusturya, Kanada, Danimarka, Yunanistan, İrlanda	Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya, İsviçre	Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, İspanya, Türkiye, İngiltere
Küçük Derecede Azalış		Yunanistan, İrlanda, Hollanda, İngiltere	Fransa, İrlanda, İspanya
Önemli Derecede Azalış	Fransa, İspanya	Meksika, Türkiye	

Kaynak: OECD, Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, p.27.

Not: Alt dönemler için Gini Katsayısındaki önemli derecede artış ve azalış 2,5-1,5 puan arası, küçük derecede artış ve azalış 1-1,5 puan arası, değişiklik olmayan ise 0,5-1 puan arasındaki değişimi ifade etmektedir. 1985-2005 dönemi için bu değerler 2 kat'tır.

1985-1995 aralığında ülkelerin üçte ikisinde eşitsizlik artmıştır. Bu durum özellikle Meksika, Yeni Zelanda, Türkiye, İtalya, Portekiz, İngiltere, Çek Cumhuriyeti ve hatta Macaristan'da gözlenmektedir. Bu dönemde eşitsizlik sadece Fransa, İspanya'da önemli derecede, Kanada, Danimarka ve İrlanda'da küçük oranda azalmıştır (Tablo 1).

1995-2005 aralığında ülkelerin yaklaşık üçte birinde eşitsizlik artmıştır. Eşitsizlikte önemli derecede artış Kanada, Finlandiya ve Almanya'da; küçük derecede artış ise İsveç, Avusturya, Danimarka, Japonya, Norveç ve ABD'de gerçekleşmiştir. Eşitsizlikte yüksek derecede azalış Meksika ve Türkiye'de, daha küçük azalış ise Avustralya, Yunanistan, İrlanda, Hollanda ve İngiltere'de görülmüştür (Tablo 1).

1985-2005 dönem genelinde yaygın durum OECD ülkelerinin üçte ikisinde eşitsizliğin artışıdır. Bu dönemde sadece Fransa, İrlanda, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'de eşitsizlik azalmıştır. Eşitsizlikteki yükseliş Finlandiya ve Yeni Zelanda'da daha yüksek, Almanya, İtalya, Yeni Norveç, İsveç, Kanada, Portekiz ve ABD'de daha düşük oranda olmuştur.

OECD ülkelerinin çoğunda olduğu gibi Türkiye'de³ de 1985-1995 aralığında eşitsizlik artmıştır. 1995-2005 aralığında eşitsizlik birkaç ülkede artarken Türkiye'de ise yüksek derecede azalış görülmüştür. 1985-2005 dönem genelinde ise Türkiye'de eşitsizlik azalmıştır.

Gelir eşitsizliği 2000 yılından bu yana ise Kanada, Almanya, Norveç, ABD, İtalya ve Finlandiya'da önemli ölçüde artmış, İngiltere, Meksika, Yunanistan, Avustralya, İsveç ve Hollanda'da ise azalmıştır (OECD, 2008: 17).

Genel olarak bakıldığında 1980'li ve muhtemelen de 1970'li yılların ortasından beri gelir eşitsizliğinde bir artışın devam ettiği ortaya konulmaktadır. Eşitsizlikteki artış yaygın ve önemli olmasına karşın muhtemelen çoğu insanın düşündüğü kadar çarpıcı olmamıştır. Zira 20 yıl boyunca Gini'deki artış ortalama 2 puan kadar olmuştur. Bu eşitsizlik farkı günümüzde Almanya ve Kanada'daki farka eşittir (OECD, 2008, 15).

³ Türkiye'deki araştırmalara göre gelir eşitsizliği Gini katsayısına göre yorumlandığında eşitsizlikte 1963'ten (0,55) 1968'e (0,56) kısmi bir bozulma olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise sürekli bir iyileşme göstererek 1987'de 0,43'e kadar düşmüştür. Ancak 1994 yılına gelindiğinde gelir dağılımında ciddi bir bozulma meydana gelmiştir. 1987'de 0,43 olan Gini katsayısı 1994'de 0,49'a yükselmiştir. 1994'den sonra düşmeye başlayan Gini katsayısı 2002'de 0,44, 2003'de 0,42, 2004'de 0,40'a ve 2005 yılında 0,38'e düşerek son kırk yılın en iyi seviyesine ulaşmıştır (DPT, 2007: 19).

3. OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler

3.1. OECD Ülkelerinde Gelir Dilimlerinde Kişi Başına Gelir Değişimleri

Bir ülkenin ekonomik büyüme performansı kadar ekonomik büyüme ile ortaya çıkan refah artışının gelir dilimleri itibarıyla bölüşümü de önem taşır. Gini katsayısı ile tam olarak gözükmeyen eşitsizlikler, alt/üst dilimler arasındaki fark ile görülebilir.

Tablo 2. OECD Ülkelerinde Gelir Dilimlerine Göre Kişi Başına Gelir Değişimleri (1995-2005)

	Alt %20	Orta %60	Üst %20
Yüksek Derecede Artış	İrlanda, Meksika, Türkiye	Kanada, Finlandiya, Norveç
İlimli Derecede Artış	İtalya, Meksika	Japonya, Hollanda, İngiltere, Yeni Zelanda	Avusturya, Danimarka, Almanya, İtalya, İsveç, ABD
İstikrarlı	Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Yunanistan, Macaristan, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Türkiye, İngiltere	Avustralya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Lüksemburg, Portekiz, İspanya	Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Macaristan, Japonya, Lüksemburg, Portekiz, İspanya
İlimli Derecede Azalış	Avusturya, Kanada, Finlandiya, Almanya, İrlanda, İsveç, ABD	Kanada, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Almanya, İtalya, İsveç, ABD	Yunanistan, Hollanda, Yeni Zelanda, İngiltere
Yüksek Derecede Azalış	Norveç	İrlanda, Meksika, Türkiye

Kaynak: OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, p.31

Not: Yüksek derecede artış ya da azalış %2 değişimi, ilimli derecede artış ya da azalış %0,5-2 değişimi, istikrarlı olma durumu % 0,5 ile -0,5 değişimi ifade etmektedir. Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, İrlanda, Japonya, Polonya, Portekiz ve İspanya için 1995-2005 dönemi verileri geçerlidir.

OECD ülkelerinde⁴ gelir dilimleri arasında kişi başına gelirdeki artış farklılıkları önemli seviyededir. 1985-1995 ve 1995-2005 her iki dönemde de en yüksek gelir artışı üst %20 gelir diliminde görülmüştür. Üst %20 gelir dilimindeki gelir artışı, eşitsizliğin arttığı 1990'lı yıllarda (2,1) 1980'li yıllara (1,9) göre daha yüksektir. Üst gelir diliminden sonra en yüksek kişi başına gelir artışı orta %60 gelir diliminde

⁴ OECD 22, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye, İngiltere, ABD

görülmektedir. Kişi başına gelir 1985-1995 aralığında %1,4, 1995-2005 döneminde %1,8 artmıştır. En düşük gelir artışının olduğu alt %20'de ise 1985-1995 döneminde ortalama gelir artışı (1,2) 1995-2005 döneminden (1,5) daha düşüktür. OECD ülkelerinde eşitsizlik genel olarak artmıştır. Çünkü üst gelir dilimlerindeki hanehalkları için gelir artışı orta sınıftan ve alt gelir dilimindeki hanehalklarına göre daha yüksek olmuştur. 1985-2005 döneminde eşitsizliğin artışı 10 ülkenin 7'sinde en yüksek kişi başına gelir artışının üst %20 gelir diliminde olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde 1995-2005 aralığında kişi başına gelir değişimleri Tablo 2'de sınıflandırılmıştır.

Alt gelir dilimindeki kişi başına gelir artışları ülkelerin çoğunda istikrarlı olmakla birlikte orta %60 ve üst %20'de değişim daha yüksektir. Alt gelir diliminde kişi başına gelirden yüksek derecede artış ve azalış olmamıştır. Kişi başına gelirden 24 ülkenin 9'unda ılımlı derecede azalış ve artış olmuş kalan 15 ülkede istikrarlı durumda olduğu görülmektedir.

Orta %60 gelir diliminde kişi başına gelir İrlanda, Meksika ve Türkiye'de önemli derecede artmış, Norveç'te ise önemli derecede azalmıştır. Bu gelir diliminde alt gelir dilimi ile karşılaştırıldığında kişi başına gelirden ılımlı derecede artış ve azalış daha fazla ülkede görülmektedir. Kişi başına gelirin ülkelerin yaklaşık yarısında istikrarlı durumda olduğu görülmektedir.

Üst gelir diliminde kişi başına gelir Kanada, Finlandiya ve Norveç'te yüksek derecede artmış, İrlanda, Meksika ve Türkiye'de ise önemli derecede azalmıştır. Bu gelir diliminde diğer ülkelerin yaklaşık yarısında ılımlı derecede artış veya azalış olurken diğer kalan yarısında istikrarlı durumda oldukları görülmektedir.

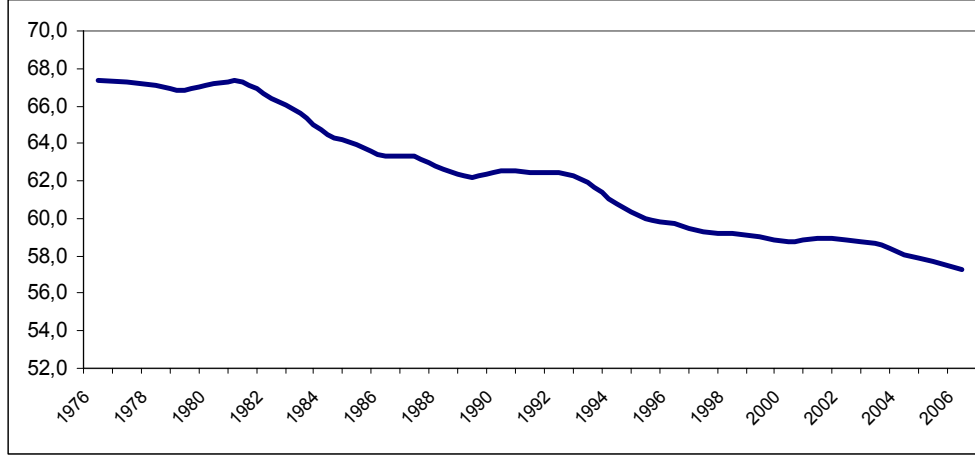
3.2. OECD Ülkelerinde Ücret Gelirlerinin Gelişimi

OECD ülkelerinin çoğunda üst gelir diliminde yaşayan hanehalklarının gelirleri artarken alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirleri sabit kalmış ya da azalmıştır. Bu durumun nedenleri arasında alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirlerinin çoğunu oluşturan ücretlerin katma değer içerisindeki payının azalması gelmektedir. Ayrıca sermaye ve serbest meslek gelirlerindeki artıştan çok daha küçük oranda ücret gelirlerinin artış göstermesi aradaki farkın açılmasında etkili olmuştur. Grafik 3'te 1976-2006 döneminde ücretlerin katma değer içerisindeki gelişimi gösterilmektedir.

15 OECD⁵ ülkesinde ücretlerin katma değer içindeki payı 1976 yılında %67 iken 2006 yılında %57'ye düşmüştür. En yüksek azalış İrlanda'da %18, İtalya ve Hollanda'da %10, Japonya, Yunanistan, İngiltere ve ABD'de %5 civarında olmuştur. En

⁵ Avusturya, Belçika, Finlandiya, İrlanda, Portekiz, Danimarka, Almanya, Japonya, İsveç, İngiltere, ABD, İtalya, Fransa, İspanya ve Hollanda.

düşük azalış ise İngiltere’de %1 ve Danimarka’da %4 olmuştur (OECD, 2008, 35). Üst gelir dilimindeki hanehalklarından ziyade alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirlerinin çoğunu ücretler meydana getirmektedir. Dolayısıyla, ücret gelirlerinin payındaki bir azalış alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirinde bir azalmayı ifade etmektedir. Nitekim OECD ülkelerinin çoğunda 1970’li yıllardan itibaren ücretlerin katma değer içindeki payında azalma olurken gelir eşitsizliği de artmaktadır.

Kaynak: OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, p.35.

Grafik 3. Ücretlerin Katma Değer İçindeki Gelişimi (1976-2006) (%)

Ücretlerin katma değer içindeki payının azalması yanında aynı zamanda ülkelerin çoğunda işçilerin kazançları daha da eşitsiz olmuştur. Çünkü küreselleşme beceriye prim veren teknik değişim ve emek piyasası kurumları ve politikaları yüksek kazanç elde edenlerin gelirlerini daha da yükseltmiştir. Büyük ücret farklılıklarının gelir eşitsizliği üstündeki etkisi istihdam artışıyla dengelenmiştir. Ancak, az eğitimli kişilerin istihdam oranları düşmüş ve hane halkı işsizliği yüksek kalmıştır (OECD, 2008: 17). Alt gelir diliminde istihdamın azalması ve ücretlerin düşüklüğü, gelirlerinin çoğunu ücretlerin meydana getirdiği alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirlerinin azalmasında etkili olmuştur.

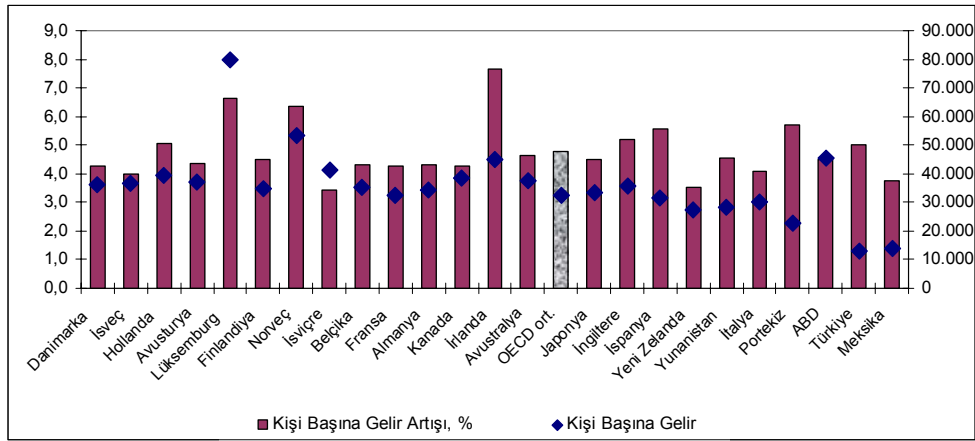
Ücretlerin katma değer içindeki payının azalması ve ücret kazançlarının daha eşitsiz hale gelmesi yanında hanehalkları arasında sermaye, serbest meslek ve ücret gelirleri de çok eşitsiz dağılmaktadır. Hanehalkları arasındaki bu eşitsizlik son on yılda daha da artmıştır. 1995–2005 döneminde⁶ ücretler % 1,5, serbest meslek

⁶ Avustralya, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, Türkiye, İngiltere, ABD.

kazançları %4,5 ve sermaye kazançları %8,9 artmıştır. Sermaye gelirlerindeki artış ücretlerdeki artışın yaklaşık 6 katıdır. Bu gelir farklılıklarını azaltmak için hanehalklarının kendilerini ve ailelerini yoksulluktan kurtaracak iş bulabilmelerini ve kazanç elde edebilmeleri temin edilmelidir. Dolayısıyla, ülkeler işsizlik, engellilik ve erken emeklilik yardımlarına güvenmek yerine; insanlara iş bulma, onları işte tutma ve iyi kariyer fırsatları sunma konusunda daha iyi şeyler yapmak zorundadır (OECD, 2008: 16).

3.3 OECD Ülkelerinde Kişi Başına Gelir Bağlamında Gelir Eşitsizliği

Ekonomik büyüme insanların refah içerisinde yaşamasını sağlıyorsa ekonominin nasıl büyüdüğü hangi gelir gruplarının bu büyümeden yararlandığı önemli olmaktadır. Büyüyen bir ekonomide gelir eşitsizliğinin artması geliri azalan gelir grupları için farklı refah anlamları taşımaktadır. Grafik 4’de OECD ülkelerinde 1970-2006 arasında kişi başına ortalama gelir artışı ve kişi başına gelir gösterilmektedir. Ülkeler soldan sağa eşitsizliğin en düşük olduğu ülkelere eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkelere göre sıralanmıştır. Sol eksen kişi başına ortalama gelir artışını sağ eksen ise kişi başına ortalama geliri göstermektedir

Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009’dan derlenmiştir.

* 2007 yılı, satın alma gücü paritesine göre.

** 1985-2005 dönemi ortalama % artış

Grafik 4. Kişi Başına Gelir(\$)* ve Kişi Başına Gelir Artışı (%)**

Grafik 4’e bakıldığında kişi başına gelir Lüksemburg’da yaklaşık 80.000\$ ve Norveç’te 53.000\$’dır. Buna karşılık Türkiye’de yaklaşık 13.000\$ ve Meksika’da ise 14.000\$’dır. OECD ortalaması ise yaklaşık 32.000\$’dır. Genel olarak bakıldığında kişi başına ortalama gelir ile eşitsizlik arasında özellikle Lüksemburg, Norveç, İrlanda

da ve ABD hariç tutulduğunda yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Zira OECD ortalamasından daha yüksek kişi başına ortalama gelire sahip ülkelerin hepsinde eşitsizlik OECD ortalamasından daha düşük iken OECD ortalamasından daha düşük gelire sahip ülkelerin çoğunda (ABD, Japonya ve İngiltere hariç) eşitsizlik OECD ortalamasından daha yüksektir. Kişi başına ortalama gelirin yüksek olduğu bazı ülkelerde (özellikle ABD’de) eşitsizliğin yüksek olması, bu ülkelerde az sayıda zengin nüfusa karşın çok sayıda düşük gelirli nüfusun bulunduğunu dolayısıyla, eşitsizliğin çok daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Yıllık gelirin düşük olduğu ülkelerde genel yaşam standartları diğer OECD ülkelerinden daha düşüktür. Fakat bu durum, zengin ülkelerdeki fakir insanların daima düşük gelirli ülkelerdeki fakir insanlardan daha iyi oldukları anlamına gelmez. Örneğin, İsveç’te kişi başına ortalama gelir ABD’den düşük olmasına rağmen en fakir %10 ABD’deki %10’dan 1,5 kez daha yüksek gelire sahiptir (OECD, 2008: 17).

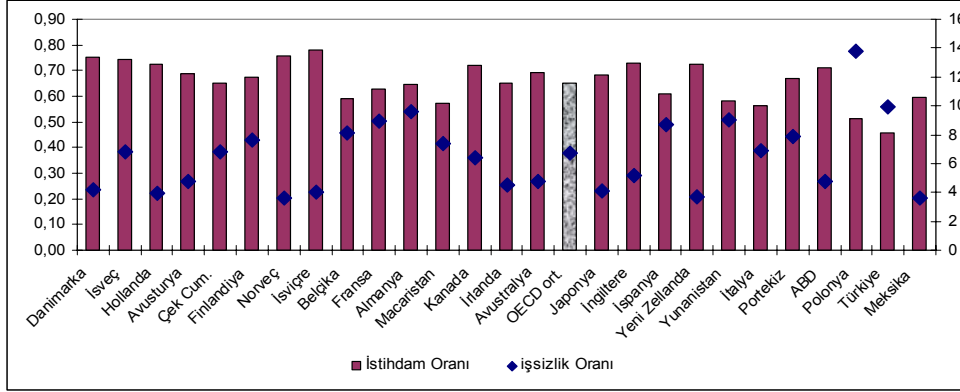
Grafik 4’de görüldüğü gibi 1985-2005⁷ döneminde kişi başına ortalama gelir artışı İrlanda’da %7,7, Lüksemburg’da %6,6 ve Norveç’te %6,3’dür. En düşük gelir artışı ise İsviçre’de %3,4, Yeni Zelanda’da %3,5 ve Meksika’da %3,7’dir. OECD ortalaması ise %4,8’dir. Bu dönemde kişi başına gelir Finlandiya’da %4,5 ve Yeni Zelanda’da %3,5 artmasına rağmen Tablo 1 ile karşılaştırıldığında bu ülkelerde gelir eşitsizliği önemli derecede artmıştır. Ayrıca, kişi başına gelirin önemli oranlarda arttığı Norveç, Portekiz, Japonya, İtalya, ABD, Almanya, Kanada ve İsveç’te de eşitsizlik artmıştır. Kişi başına ortalama gelirin artmasına rağmen gelir eşitsizliğinin artması, gelirin fertler arasında adil paylaşılmadığını daha çok gelir düzeyleri zaten iyi olan üst gelir dilimindeki hanehalklarına yansıdığını göstermektedir. Türkiye’de bu dönemde kişi başına ortalama gelir artışı %2,3’dür ve eşitsizlikte çok az da olsa bir azalma olmuştur.

3.4. OECD Ülkelerinde İstihdam Verileri Işığında Gelir Eşitsizliği

Gelir dağılımı eşitsizliğinin kalıcı bir şekilde azaltılmasında istihdam politikaları önemli bir yere sahiptir. Çünkü yaratılan gelirden pay alınabilmesi her şeyden önce bir işte çalışır olmakla mümkündür (DPT, 2007: 58). İşsizlik bütünüyle gelirsiz kalmayla eş anlamlı olduğundan, bu ailelerin zaten çok kısıtlı olan eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanma imkânları da büsbütün daralır. Diğer yandan işsizliğin artması üretici/tüketici dengesinin bozularak kişisel gelirin düşmesi ve gelir dağılımının bozulması sonucunu ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2004: 166). Bu bakımdan, istihdam artırıcı dolayısıyla işsizliği önleyici politikalar gelir eşitsizliğini azaltacaktır. Grafik 5’te OECD ülkelerinde istihdam ve işsizlik oranları

⁷ 2001–2006 yılları arasında ise en yüksek kişi başına gelir artışı Türkiye’de %5,9, Slovakya’da %5,5’dir. Bu dönemde en düşük kişi başına gelir artışı ise İtalya ve Portekiz’de %0,2, İsviçre ve Almanya’da 0,9 olmuştur. Bu dönemde OECD ortalaması ise %2,6’dır

verilmektedir. Grafikteki ülkeler soldan sağa doğru eşitsizliğin düşük olduğu ülkelerden yüksek olduğu ülkelere doğru sıralanmaktadır.

Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009'dan derlenmiştir.

Grafik 5. OECD Ülkelerinde İstihdam ve İşsizlik Oranı (%)

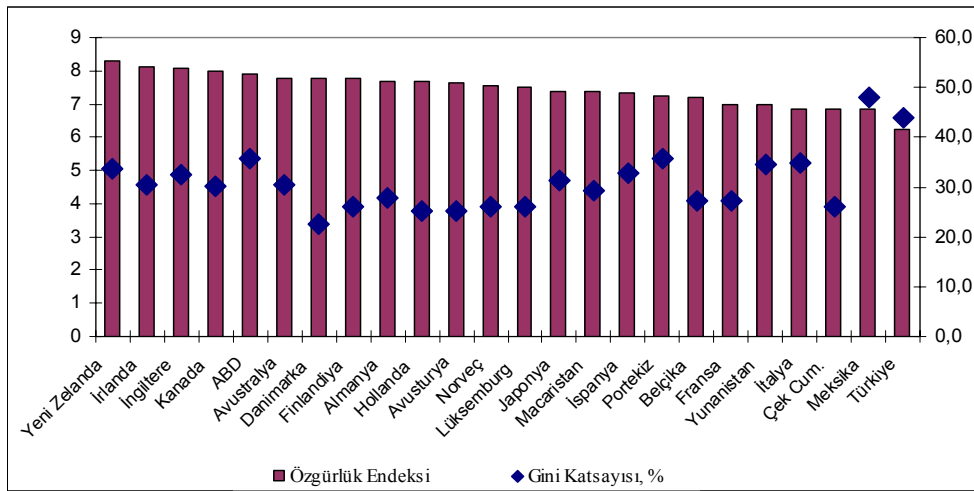
Genel olarak bakıldığında istisnaları olmakla birlikte istihdam oranının yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha düşüktür. Gelir eşitsizliğinin düşük olduğu İskandinav ülkelerinde istihdam oranı yaklaşık %74 iken eşitsizliğin yüksek olduğu Meksika, Türkiye ve Polonya'da istihdam oranı %52 civarındadır. Norveç ve İsviçre'de ise istihdam oranı eşitsizliğin daha düşük olduğu ülkelere göre daha yüksektir (Grafik 5).

İşsizlik oranı ülkeler arasında büyük oranda değişmektedir. İşsizlik oranı ile gelir eşitsizliği arasında yakın bir ilişki görülmemektedir. Ancak gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerde, istisnaları olmakla birlikte, işsizlik oranının diğer ülkelere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Örneğin eşitsizliğin düşük olduğu İskandinav ülkelerinde işsizlik daha düşüktür. Ancak Meksika ve ABD'de ise gelir eşitsizliğinin yüksek olmasına rağmen işsizlik oranı gelir eşitsizliğinin daha düşük olduğu ülkelere göre çok daha düşüktür. Türkiye işsizliğin en yüksek olduğu üçüncü, istihdamın en düşük olduğu birinci ülke durumundadır (Grafik 5).

İstihdam artışı gelir eşitsizliğini azaltmakla birlikte OECD ülkelerinde çalışma saatlerinin azlığı ve/ya ücretlerin düşük olması nedeniyle hanehalklarının kazançları düşüktür. İstihdam alanına çekilen kesimin gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğunun azaltılması çoğu kez kazançları destekleyen istihdam içi sosyal yardımları gerektirmektedir. Ayrıca, birkaç istisna dışında 1990'lı yıllardan itibaren düşük ve yüksek ücretler arasındaki eşitsizlik hızla artmaktadır. Günümüzde OECD ülkelerinde işgücüne katılım giderek artmakla birlikte özellikle düşük kalifiye ve eğitime sahip olan kişilerde işsizlik hala yüksektir. İstihdamdaki artışın çoğu işsizlerin iş bulmasından çok ikinci bir iş yapmalarından kaynaklanmaktadır (OECD, 2008: 134).

3.5. OECD Ülkelerinde Ekonomik Özgürlük ve Gelir Eşitsizliği

Gwartney vd. (2008) tarafından oluşturulan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (Economic Freedom of the World) ülkelerin kurumlarının ve politikalarının ekonomik özgürlüklerle tutarlılığını ölçmek için oluşturulmuştur. Ekonomik Özgürlük Endeksi beş temel alanda ekonomik özgürlük derecesini belirlemektedir: (i) kamu büyüklüğü, (ii) yasal yapı ve mülkiyet haklarının korunması, (iii) sağlam paraya erişim, (iv) uluslararası serbest ticaret ve (v) kredi, emek piyasası vb. düzenlemelerdir. Endeks toplam 42 değişkenden oluşmakta ve birden ona (on en etkin) kadar değerler almaktadır (Kovacı vd, 2009; 13). Ülke değeri 10'a yaklaştıkça ekonomik özgürlük artarken, 1'e yaklaştıkça özgürlük azalmaktadır. Ülke değerinin yüksek olması o ülkede serbest piyasa ilkelerinin daha çok uygulandığını ifade etmektedir.

Kaynak: Özgürlük Endeksi için: *Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report*; Gini Katsayısı için OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, p. 25

Grafik 6. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Özgürlük İlişkisi, (2005)

Grafik 6'ya bakıldığında Ekonomik Özgürlük ile gelir eşitsizliği arasında çok yakın bir ilişki görülmemektedir. Özgürlük endeksinin en yüksek olduğu ilk altı ülkede özgürlük endeksinin daha düşük olduğu ülkelere göre gini katsayısı daha yüksektir. Yine, özgürlük endeksinin en düşük olduğu Türkiye'de gini katsayısı Meksika'dan daha düşüktür. Ancak, Türkiye ve Meksika'nın Ekonomik Özgürlük ve gelir eşitsizliğinde son iki sırada olması tesadüf zayıf da olsa aralarında bir ilişki olduğunu gösterebilir.

4. OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğini Azaltıcı Müdahaleler

Piyasa ekonomisinde üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmaları sonucu aldıkları paylar birincil gelir dağılımını oluşturur. Bir başka deyişle belli bir dönem içinde piyasa sürecinin oluşturduğu gelir dağılımı, birincil gelir dağılımıdır ve önceden belirlenmiş bu dağılım refah iktisatçılarınca kabul edilemez. Çünkü rekabetçi bir ekonomide kaynaklar etkin dağılsa bile ortaya çıkan gelir dağılımı arzu edilmeyebilir (Akgeyik vd, 2007: 37). Bir ülkede gelir dağılımının adaletsiz olması durumunda yeni oluşacak servetin tümüne yakın bir bölümü yüksek gelirli grupların elinde toplanacaktır. Üretim malları ve parasal sermayeyi elinde bulunduran girişimcilerin geliri yüksektir. Buna karşın, genellikle ücretli çalışan ya da küçük serbest meslek sahibi olan geniş hanehalklarının gelirleri çok düşüktür. Düşük gelirli hanehalklarının ortalama ve marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olması, tasarruf ve dolayısıyla, servet birikiminin oluşmasını engellemektedir. Bu nedenle servet dağılımı yüksek gelirli hanehalkları lehine bozulmaktadır (DPT, 2007: 68).

Ayrıca malullük, yaşlılık, işsizlik ve hastalık gibi bireylerin kontrolü dışında ortaya çıkan durumlar, birincil dağılımda eşitsizliğe neden olur (Aksu, 1993: 81). Dolayısıyla, etkin bir yeniden bölüşüm önlemlerinin alınmadığı piyasa ekonomilerinde servet artışının büyük bir bölümü yüksek grupların eline geçmektedir. Toplam refahın artışı ve yaratılan gelirden toplumun tüm kesimlerinin yararlanması sosyal adaletin gerçekleşmesi ve toplumsal barışın oluşabilmesi açısından oldukça önemlidir. Gelir dağılımının adaletsiz olduğu bir ülkede toplumsal huzursuzluğun olması kaçınılmazdır. Bu nedenlerle, devlet tarafından gelir dağılımına müdahale edilmesi “sosyal devlet”in bir gereği olarak görülmektedir (DPT, 2007: 68).

Devletin piyasa mekanizmasının işleyişine sosyal ve ahlaki nedenlerle müdahale ederek birincil dağılımı düzeltmesi ile ikincil gelir dağılımı ortaya çıkar (Aksu, 1993: 81). Böylece devletin müdahalesi sonucu ortaya çıkan gelir dağılımı ikincil gelir dağılımı olarak adlandırılır ve birincil dağılıma göre daha eşitçi olduğu kabul edilir. Nitekim gelir eşitsizliği açısından görece iyi durumda olan pek çok Batı Avrupa ülkesinde birincil gelir dağılımı son derece kötüdür (Çelik, 2004: 83). Bu yeniden dağılım, piyasa süreçleriyle veya devletin aracılığıyla; görelî fiyatlarda ve/veya mali ve parasal sistemde meydana gelen değişmelerle gerçekleşir (Boratav, 1991: 26). OECD’ye göre devletlerin sosyal yardım harcamalarını veya vergi ve sosyal yardımlarda yoksullara yönelik düzenlemeleri azaltarak eşitsizlikleri dengelemeye çalışmayı durdurmaları halinde, eşitsizlik artışı çok daha hızlı olurdu (OECD, 2008: 16). Örneğin İngiltere’de 1961–1984 yılları arasında piyasa gelir eşitsizliği düzenli bir biçimde artarak Gini katsayısı bazında yüzde on yükselmiştir. Zira vergi ve transferler aracılığı ile kullanılabilir gelir aynı kalmış ve yeniden dağılım sonrası eşitsizlikte bir artış yaşanmamıştır. Ancak Thatcher iktidara geldikten sonra vergi ve transfer

politikalarında değişimle birlikte piyasa eşitsizliği artmaya devam etmiş, yeniden dağılım sonrası eşitsizlik ise daha keskin bir artış göstermiştir (Atkinson, 2002: 21).

Gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik politikaların belirlenmesinde birçok faktör etkili olabilmektedir. Bu faktörleri en geniş anlamda ekonomik, politik, sosyal ve kültürel faktörler şeklinde sıralamak mümkündür (DPT, 2001: 69). Gelir dağılımıyla ilgili olarak referans alınan iktisadi doktrine göre farklı yorumlar geliştirmek mümkündür. Keynesyen iktisada göre gelir dağılımı konusu, tamamıyla devletin görevidir ve devlet gelir dağılımını daha eşitlikçi hale getirmek için ekonomiye aktif ve bilinçli olarak müdahale etmelidir. Buna karşılık, Liberal iktisada göre gelir dağılımı kendiliğinden (spontane olarak) gerçekleşmesi gereken ve böylece müdahaleci bir ekonomik yapıdakinden daha başarılı sonuçlara ulaşılacak bir meseledir. Çünkü Liberal sistem toplumdaki gelir grupları arasındaki hareket özgürlüğü ve imkânını, diğer katı müdahaleci sistemlerden daha kolay gerçekleştirmektedir (Barr, 1993: 44).

İktisat politikalarına ilişkin tercihlerin belirlenmesinde, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik konjonktür de etkili olabilmektedir. Ayrıca, yoğun bir ekonomik kriz dönemi ve/veya seçim dönemlerinde izlenen politikalar değişirken; gelişmiş bir ülkede gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik olarak kullanılabilir politikalar daha etkili veya bu amaç için ayrılabilir kaynaklar daha fazla olabilmektedir (DPT, 2001: 69).

Birincil gelir dağılımına müdahalenin en önemli araçları sosyal nitelikli harcamalar ve vergi politikalarıdır. Vergi politikaları ile düşük gelir gruplarından daha az ya da hiç vergi almayarak harcanabilir gelir yükseltilirken, öte yandan yüksek gelir gruplarından daha yüksek vergi alarak harcanabilir gelirleri azaltılarak gelirin yeniden dağılımı sağlanır. Sosyal nitelikli harcama politikası olarak ise toplanan vergilerin ve kamu gelirlerinin düşük gelir gruplarına transferi yoluyla bu grupların harcanabilir gelirleri artırılır.

Devletin gelir dağılımını düzenleme araçlarından biri de sosyal güveniktir. Sosyal güvenlik toplumda gelir dağılımındaki eşitsizlikleri önlemede ve toplumsal huzuru sağlamada çok önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelir dağılımını etkilemesi işleyiş düzenlerinden kaynaklanmaktadır. Sosyal güvenliğin bireyin geleceğe ilişkin gelir endişesini ortadan kaldırmak amacıyla bireyi tasarrufa zorladığı ve zorunlu olarak sigortaladığı, gelecekte ortaya çıkacak gelir eşitsizliklerini azaltmak amacıyla gelirin yeniden dağıtımını sağladığı söylenebilir (Uşun, 2005: 7).

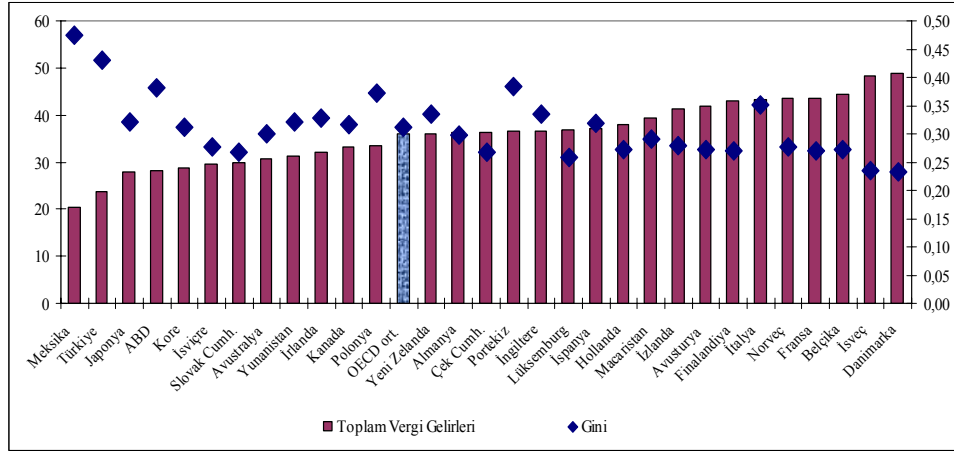
Sosyal güvenlik kuruluşları aynı toplum kesimleri içerisinde de ödeme gücünün değişimine yol açabilir. Bu durum sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödenmesine rağmen bu kuruluşun hizmet ve olanaklarından yararlanamayan kişiler ve ödediği

primin yarattığı maliyetin çok üzerinde sosyal güvenlik hizmetinden yararlanan kişiler arasında gerçekleşir. Öte yandan tasarruf yapamayan hatta hiç geliri olmayan bireylere yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal yardım ve hizmetlerin finansmanı da devlet tarafından karşılanır ve geliri olanlardan olmayanlara doğru gelirin yeniden dağılımı gerçekleşir (Akgeyik vd, 2007: 39).

4.1. OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Gelirleri

OECD ülkelerinde son yirmi yılda kaydedilen gelir eşitsizliği artışını dengelemek için gelişmiş ülkeler daha fazla vergi almakta ve daha fazla harcama yapmaktadır (OECD, 2008: 16). Ancak devletlerin amacı gelir dağılımında tam eşitlik ise, ortalama gelir üzerindeki tüm fazlalıklar vergilendirilerek bu vergileri ortalamanın altında geliri olanlara transfer edebilirler. Eğer, hükümetler tam eşitlik yerine sadece gelir eşitsizliğinin derecesini azaltmayı amaçlıyorsa; yüksek gelirli bireyler daha yüksek oranlarda vergilendiren bir politika uygulayabilirler (Sundrum, 1990: 300-301).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça gelir dağılımı daha adil olabilmekte ya da en azından asgari gelir düzeyi yükselmektedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde devletin topladığı vergi miktarı ve dolayısıyla, gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik olarak kullanılacak kaynaklar daha fazla olacaktır. Ayrıca, gelişmiş bir ekonomik yapı devletin de etkin yapılmasına hizmet edeceğinden bu amaçla kullanılabilecek araçların ve politikaların etkinliği artacaktır (DPT, 2007: 70). Grafik 6'da sol eksen de toplam vergi gelirlerinin GSYİH içerisindeki paylarını sağ eksen ise Gini katsayısını göstermektedir.

Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009, Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, p. 25

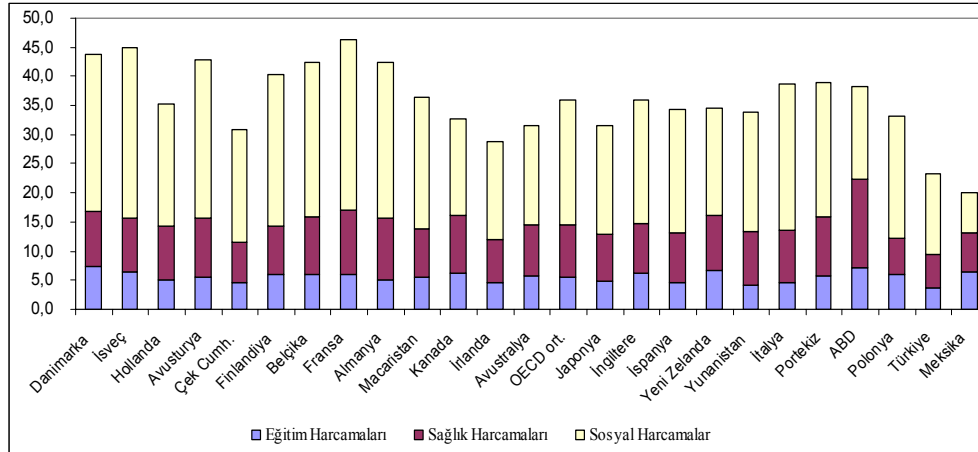
Grafik 7. Toplam Vergi Gelirleri/GSYİH ve Gini Katsayısı, 2006

Grafik 7’de görüldüğü gibi toplam vergi gelirlerinin GSYİH içerisindeki payının en yüksek olduğu Danimarka ve İsveç gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelerdir. Buna karşılık toplam vergi gelirlerinin payının en düşük olduğu Meksika ve Türkiye’de gelir eşitsizliği çok yüksektir. Genel olarak bakıldığında vergi gelirlerinin yüksek olduğu ülkelerde istisnaları olmakla birlikte gelir eşitsizliği daha düşüktür. Örneğin Polonya, Portekiz, İngiltere, İtalya ve Yeni Zelanda’da vergi gelirleri yüksek olmakla birlikte Gini katsayısı OECD ortalamasından daha yüksektir. Vergi gelirlerinin yüksek olduğu ülkelerde devlet özellikle sosyal harcamalar ile gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik olarak daha fazla kaynak kullanmaktadır. Vergilerin, yüksek gelir grupları ve sermaye gelirleri üzerinde yoğunlaşması, düşük gelir gruplarına yapılan ayni ve nakdi transfer harcamaları ile birlikte devletin gelir dağılımını etkilediği önemli politika aracı olmaktadır.

4.2. OECD Ülkelerinde Eğitim, Sağlık ve Sosyal Harcamalar

Eğitim, sağlık ve sosyal harcamalar gelir dağılımının daha adil olduğu bir toplum yaratmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler sosyal politikalara eskisinden daha fazla kaynak ayırma yoluna gitmektedirler (OECD, 2008: 16). Eğitim düzeyinin gelir eşitsizliğine etkileri beşeri sermaye yaklaşımı açısından ele alındığında eğitim seviyesi ile elde edilen gelir arasında aynı yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe elde edilen gelirin de artması beklenmektedir (Gürsel vd, 2000: 78). Eğitim, kamu sektörü ve/veya özel sektör tarafından karşılanabilir. Eğer eğitim tümüyle özel sektör tarafından sağlanırsa; zengin aileler eğitime daha fazla para harcarlar ve dolayısıyla da onların çocukları da ortalama olarak daha fazla para kazanırlar. Eğer bütün eğitim devlet tarafından sağlanırsa çocukların eğitimi ve gelecekteki kazançları ailelerinin gelir düzeylerinden bağımsızlaşacaktır (Biggs and Dutta, 1999:68-70). Dolayısıyla eğitim düzeyinin artırılması daha adil bir kişisel gelir dağılımının sağlanmasında etkili olur. Grafik 8’de eğitim, sağlık ve sosyal harcamaların GSYİH içerisindeki payı gösterilmektedir. Ülkeler soldan sağa gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelere en yüksek olduğu ülkelere göre sıralanmıştır.

OECD ülkelerinde eğitim, sağlık ve özellikle sosyal harcamalar ülkeden ülkeye büyük oranda değişmektedir. Bu harcamaların GSYİH içindeki ortalama payı %35’tir. Meksika ve Kore’de bu oran %20 iken İskandinav ülkelerinde %40’ın üzerinde ve Fransa’da en yüksek %46’dır. Toplam harcamalar içerisinde OECD ortalaması olarak eğitim harcamaları %5,8, sağlık harcamaları %8,8 ve sosyal harcamalar %20,5’lik paya sahiptir. Ülkeler arasında eğitim ve sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payında fazla değişiklik görülmemekle birlikte sosyal harcamaların payı önemli oranda değişmektedir. Örneğin sosyal harcamaların GSYİH içindeki payı Meksika’da %7 ve Türkiye’de %13,7’den İsveç ve Fransa’da %29’a kadar yükselmektedir (Grafik 8).

Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009

*Sosyal Harcamalar; yaşlılar, dul ve yetimler ve işsizler için yapılan yardımları, barınma ve toplumsal yardımları ve aktif işgücü piyasası politikalarını kapsamaktadır.

** 2006 veya ulaşılan son yıl.

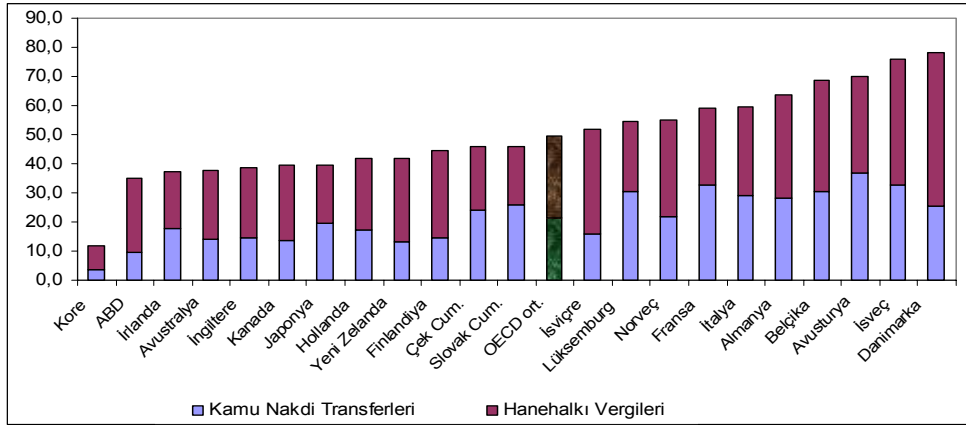
Grafik 8. Eğitim, Sağlık ve Sosyal Harcamaların* GSYİH İçerisindeki Payı (%)**

Gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerde eğitim, sağlık ve sosyal harcamaların payı istisnaları olmakla birlikte gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelere göre daha yüksektir. Örneğin bu harcamaların payının yüksek olduğu Danimarka ve İsveç'te gelir eşitsizliği en düşük seviyededir. Buna karşılık bu harcamaların payının en düşük olduğu Meksika ve Türkiye'de gelir eşitsizliği en yüksek düzeydedir (Grafik 8).

4.3. Vergi ve Transfer Politikalarının Gelir Eşitsizliğini Azaltıcı Etkisi

Birincil gelir dağılımı aşamasındaki gelir eşitsizliği, gelirin yeniden dağıldığı nihai aşamaya göre çok daha yüksektir. Birincil gelir dağılımı ancak kamu müdahalesi ile iyileştirilmektedir. Dolayısıyla, ülkeler arasında eşitsizlik farklılıkları yeniden dağıtım politikalarının etkinliğine göre de değişmektedir. Vergi politikası olarak düşük gelir gruplarından daha az vergi alarak ve yüksek gelir gruplarından toplanan vergilerin düşük gelir gruplarına transferi gelirin daha adil dağılımını sağlamaktadır.

Grafik 9, OECD ülkelerinde kamu nakdi transferlerinin ve hanehalkı vergilerinin hanehalkı geliri içindeki payını göstermektedir. Kamu transferlerinin hanehalkı geliri içerisindeki payı OECD ortalaması olarak %21,4'dür. En yüksek pay Avusturya ve Fransa'da iken en düşük pay Kore ve ABD'de görülmektedir. Hanehalkı vergilerinin hanehalkı geliri içindeki payı OECD ortalaması olarak %28'dir. Bu oran Danimarka ve İsveç'te en yüksek, Kore ve İrlanda'da en düşük seviyededir. Genel olarak bakıldığında kamu nakdi transferleri ve hanehalkı vergilerinin yüksek olduğu ülkeler gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerdir

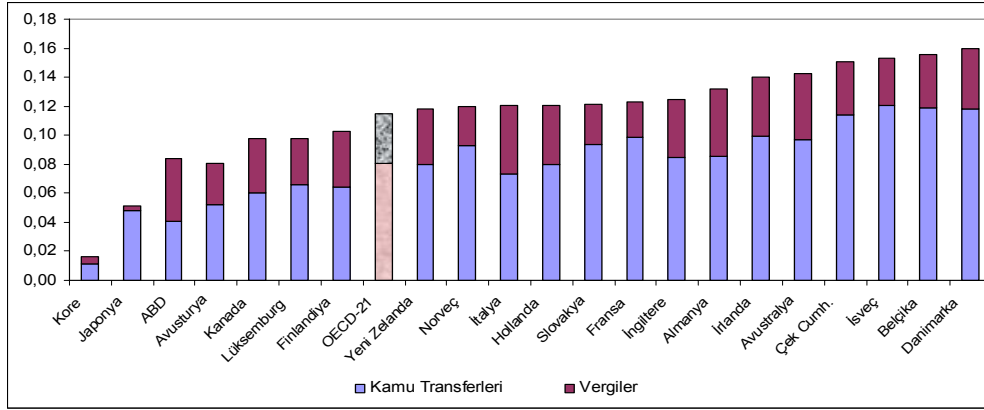
Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009.

*Avustralya ve Yeni Zelanda (2003/04), Macaristan ve İngiltere (2004/05), İsviçre (2004/05), Kanada, Danimarka, Hollanda ve ABD (2005), Kore (2006), diğer ülkeler için 2004 verileridir.

Grafik 9. Kamu Nakdi Transferleri ve Vergilerin Hanehalkı Geliri İçindeki Payı (%)

Grafik 10'da kamu nakdi transferleri ve vergilerin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi gösterilmektedir. Kamu transferlerinin eşitsizliği azaltıcı etkisi vergilerin eşitsizliği azaltıcı etkisinden daha yüksektir. Vergilerin eşitsizliği azaltıcı etkisi %34, kamu transferlerinin ise %81'dir. Vergilerin eşitsizliği azaltıcı etkisi Kore'de %5, Japonya'da %3 iken diğer ülkelerde %30–40 civarındadır. Grafik 9 ile karşılaştırıldığında gelir eşitsizliğini azaltıcı toplam etkinin yüksek olduğu ülkelerin çoğunda (İrlanda, Avustralya ve İngiltere hariç) kamu transferleri ve hanehalkı vergilerinin payı da yüksektir. Ayrıca, eşitsizliği azaltıcı etkinin yüksek olduğu ülkeler de gelir eşitsizliğinin daha düşük olduğu ülkelerdir.

Genel olarak bakıldığında vergi ve sosyal transfer politikaları gelir eşitsizliğini büyük derecede azaltmaktadır. OECD ülkelerinde transferler gelirler üzerinde görece olarak eşit dağılmakta ve yeniden dağıtıcı etkisi pozitif olmaktadır. Doğrudan vergilerin eşitsizliği azaltıcı etkisi ise çok daha yüksektir. Vergi ve nakdi transferlerin zaman içinde yeniden dağıtım etkisi artarak piyasa dağılımında artan eşitsizliğin azaltılmasını sağlamıştır. Bu dağılım yöntemi özellikle Kıta Avrupa'sı ülkelerinde etkin olarak kullanılmakta ve eşitsizlik üzerinde etkin bir iyileştirme sağlanmaktadır. Bununla birlikte piyasa dağılımdaki eşitsizliği tamamen giderilememiştir (Burniaux vd, 2002: 11).

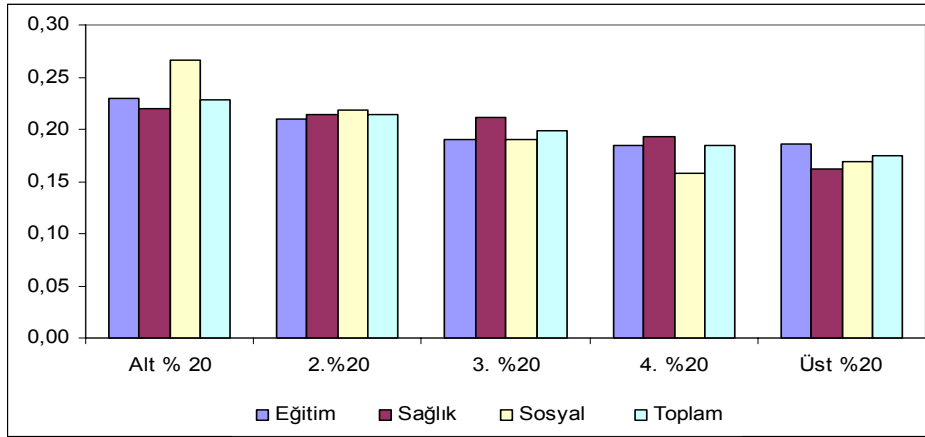
Kaynak: OECD, Country Statistical Profiles 2009.

*Avustralya ve Yeni Zelanda (2003/04), Macaristan ve İngiltere (2004/05), İsviçre (2004/05), Kanada, Danimarka, Hollanda ve ABD (2005), Kore (2006), diğer ülkeler için 2004 verileridir.

Grafik 10. Kamu Transferleri ve Vergilerin Gelir Eşitsizliğini Azaltıcı Etkisi* (%)

Vergi ve transfer politikaları, eğitim sağlık ve sosyal harcamaların eşitsizliği azaltıcı etkisi bunların miktarına, gelir eşitsizliğinin yaygınlığı ve derinliğine ve bu politikalarından daha çok hangi gelir dilimindeki hanehalklarının yararlandığına bağlıdır. Dolayısıyla, bu politikalardan gelir durumu daha kötü olan alt gelir dilimindeki hanehalkları yararlanıyor ise bu politikalar gelir eşitsizliğini azaltıcı etki gösterir. Diğer taraftan göreceli olarak maddi durumları iyi olan üst gelir dilimindeki hanehalkları bu politikalardan yararlanıyor ise gelir eşitsizliğini artırıcı etkisinden söz edilebilir (Chu vd, 2000: 15). Grafik 11'de sağlık, eğitim ve sosyal harcamaların gelir dilimleri itibariyle dağılımı gösterilmektedir.

Eğitim, sağlık ve sosyal harcamaların toplamı olarak bakıldığında alt gelir dilimi harcamaların % 23'ünü alırken, üst gelir dilimi %17'sini almaktadır. Toplam harcamalar üst gelir dilimlerine doğru gidildikçe azalmaktadır. Benzer durum sağlık ve eğitim harcamaları için de geçerlidir. Alt gelir diliminden üst gelir dilimlerine doğru gidildikçe bütün harcamaların payı azalmaktadır. Eğitim harcamaların payı %23'de %19'a, sağlık harcamaları %22'den %16'ya, sosyal harcamalar ise %27'den %17'ye düşmektedir. Sosyal harcamaların payı alt %20 gelir diliminde diğer harcamalara göre daha yüksektir. Eğitim, sağlık ve sosyal harcamaların payının yoksulluğun daha yüksek olduğu alt gelir dilimlerinde yüksek olması bu harcamaların yoksulluğu azaltıcı etkisini artırmaktadır (Grafik 11).

Kaynak: OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, p. 244

Grafik 11. Eğitim, Sağlık ve Sosyal Harcamaların Gelir Dilimleri İtibariyle Dağılımı, (2005)

Sonuç

Bu çalışmada OECD ülkelerinde 1980 sonrası dönemde kişisel gelir dağılımının değişik göstergeler ışığında eğilimi ve devletlerin gelir eşitsizliğini azaltmak için yaptığı müdahaleler ve bu müdahalelerin etkisi analiz edilmiştir. Dünya genelinde 1970 yılından itibaren ve OECD ülkelerinde son yirmi yıldır gelir eşitsizliği artmaktadır. OECD ülkelerinde son yirmi yıldır gelir eşitsizliği ortalama olarak iki puan artmakla birlikte ülkeler arasında eşitsizlikler çok daha büyüktür. Öyleki, gelir dağılımının en adaletsiz olduğu Meksika'da Gini katsayısı gelir dağılımının en adil olduğu Danimarka'dan iki kat daha büyüktür.

1985-2005 döneminde OECD ülkelerinin üçte ikisinde eşitsizlik artmıştır. Eşitsizlik sadece Fransa, İrlanda, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'de azalmıştır. Eşitsizlikteki artış Finlandiya ve Yeni Zelanda'da daha önemli derecede (5-3 puan), Almanya, İtalya, Yeni Norveç, İsveç, Kanada, Portekiz ve ABD'de küçük derecede (2-3 puan) olmuştur. Gelir eşitsizliği 2000 yılından bu yana Kanada, Almanya, Norveç, ABD, İtalya ve Finlandiya'da önemli derecede artmış, İngiltere, Meksika, Yunanistan, Avustralya, İsveç ve Hollanda'da ise önemli derecede azalmıştır.

OECD ülkelerinin çoğunda üst gelir diliminde yaşayan hanhalklarının gelirleri artarken alt gelir dilimindeki hanhalklarının gelirleri sabit kalmış ya da azalmıştır. Bunun nedenleri arasında ülkelerin çoğunda 1970'li yıllardan itibaren ücretlerin katma değer içindeki payının %20 azalmasının önemli etkisi vardır. Ayrıca hanhalkları arasında sermaye, serbest meslek ve ücret gelirleri de çok eşitsiz dağılmakta ve bu eşitsizlik son on yıldır artmaktadır. Sermaye ve ücret gelirleri

arasındaki farkın daha da açılması alt ve üst gelir dilimindeki hanehalkları arasındaki gelir eşitsizliğini daha da artırmıştır.

OECD ülkelerinde kişi başına ortalama gelir ile eşitsizlik arasında yakın bir ilişki vardır. İstisnaları olmakla birlikte kişi başına gelirin yüksek olduğu ülkelerde eşitsizlik daha düşüktür. Buna karşılık kişi başına gelirin düşük olduğu ülkelerde eşitsizlik daha yüksektir. Bununla birlikte 1970-2006 döneminde kişi başına ortalama gelir önemli oranda artmasına rağmen ülkelerin üçte ikisinde eşitsizlik artmıştır. Bu durum gelirin bu ülkelerde insanlar arasında adil paylaşılmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, gelir artışı eşitsizliğin azaltılmasında yeterli olmamakta, gelirin hanehalkları arasındaki paylaşımı da önem taşımaktadır.

Piyasa dağılımı aşamasındaki gelir eşitsizliği, gelirin yeniden dağıldığı nihai aşamaya göre çok daha yüksektir. Devletler sosyal yardım harcamaları ve vergi politikaları ile eşitsizlikleri dengelemeye çalışmaktadırlar. Gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerde eğitim, sağlık ve özellikle sosyal harcamaların payı diğer ülkelere göre çok daha yüksektir. Eşitsizliğin en yüksek olduğu Türkiye ve Meksika gibi ülkelerde ise bu harcamaların payı çok daha düşüktür.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin kalıcı bir şekilde azaltılmasında istihdam politikaları önemli bir yere sahiptir. İstihdamın yüksek olduğu, dolayısıyla işsizliğin de düşük olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha düşüktür. Ayrıca gelir düzeyi yükseldikçe devletin topladığı vergi miktarı ve dolayısıyla, gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik olarak kullanılacak kaynaklar daha fazla olmakta ve devletlerin kullanabileceği araçların ve politikaların etkinliği de artmaktadır. Genel olarak bakıldığında vergi gelirlerinin yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha düşüktür.

Sonuç olarak, OECD ülkelerinde 1980 sonrası dönemde gelir eşitsizliği ılımlı da olsa artmaktadır. Bu eşitsizlik artışını dengelemek için gelişmiş ülkeler daha fazla vergi almakta ve daha fazla harcama yapmaktadırlar. Ancak, eşitsizliği azaltmak için daha fazla vergilendirme ve daha fazla harcama yapmak eşitsizliği azaltmakta etkili olmakla birlikte sadece geçici bir önlem olabilir. Eşitsizliği azaltmak için, temeldeki esas neden olan alt gelir dilimindeki hanehalklarının gelirlerinin çoğunu oluşturan ücretler ile üst gelir dilimindeki hanehalklarının gelirlerini oluşturan sermaye gelirleri arasındaki gelir farkının açılmasını durdurmak gereklidir. Bu gelir farklılıklarını azaltmak için özellikle alt gelir dilimindeki hanehalklarının iş bulabilmeleri ve gelir elde edebilmelerini temin edilmelidir. Bu stratejinin temel eksenini, ekonomik büyümeyi artırmak ve bunun daha adil dağılımını sağlamak olmalıdır. Bu noktadan hareket edildiğinde, öncelikle yatırım, ardından istihdam ve de üretim artışının sağlanması gereği ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Akgeyik, Tekin vd, (2007), En Büyük Karadelik: Sosyal Güvenlik Açıkları ve Reform Tartışmalarının Sosyo-Ekonomik Yansımaları, TSEV, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-11, Temmuz 2007, İstanbul.

Aksu, Ömer, (1993), Gelir ve Servet Dağılımı, İ.Ü, Yayın No: 3698, İktisat Fakültesi Yayın No: 539, İstanbul.

Arjona, R., M. Ladaique and M. Pearson, (2001), "Growth, Inequality and Social Protection", <http://oberon.sourceoecd.org/vl=820351/cl=19/nw=1/rpsv/cgi-bin/wppdf?file=5lgsjhvj7rhj.pdf>

Atkinson, Tony, (2002), "Income Inequality and the Welfare State in a Global Era", www.queensu.ca/sps/conferences_events/lectures/j_douglas_gibson/02lecture.pdf

Barr, N. (2004), The Economics of the Welfare State, Oxford University Press; Stanford University Press, 4th Edition

Bayramıç, Mehmet Hakan, (2006), "Türkiye'de Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümleri", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Biggs M.L. and Dutta J. (1999), "The Distributional Effects of Education Expenditures", National Institute Economic Review, July.

Boratav K. (1991), 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Burniaux, Jean-Marc vd, (2002), "Income Distribution And Poverty in Selected OECD Countries" <http://oberon.sourceoecd.org/vl=1119510/cl=12/nw=1/rpsv/cgi-bin/wppdf?file=5lgsjhvj84wb.pdf>

Çelik Aziz, (2004), "AB ülkeleri ve Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım", www.calimatoplum.org/sayi3/makale2.pdf

DPT, (2001), Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele, ÖİK Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (2007), Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ankara.

Förster, M., d'Ercole, M., M., (2005), "Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s", http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=671783

- Förster, Michael And Pearson, Mark, (2002), "Income Distribution And Poverty In The OECD Area: Trends And Driving Forces",
<http://www.oecd.org/dataoecd/16/33/2968109.pdf>
- Gürsel, Seyfettin vd, (2000), Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma,
<http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/47eb2657ee561420422569ae0040e05b?OpenDocument>
- Kovacı, Süreyya, Belke, Murat, Koç, Ali, (2009), "İktisadi Kalkınmaya Yeni Yaklaşımlar: Sosyal Sermayenin ve Kurumların Artan Rolü",
<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma8.pdf>
- Kuştepelı, Yeşim ve Halaç, Umut, (2004), "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı:4.
- Kuznets, Simon, (1955), "Economic Growth and Income Inequality",
<http://www.seyan.info/Kuznets.pdf>
- Martini, Pablo Rodas, (2002) "Has Income Distribution Really Worsened In The South? And Has Income Distribution Really Worsened Between The North And The South?", çevrimiçi: <http://www.oecd.org/dataoecd/16/33/2968109.pdf>
- OECD, (2008), Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, çevrimiçi: <http://www.sourceoecd.org/upload/8108051etemp.pdf>
- OECD, (2009), Country Statistical Profiles 2009, çevrimiçi: <http://stats.oecd.org/WBOS/index.aspx>.
- Pınar, Abuzer, (2004), "Vergileri Kim Ödüyor, Kamu Harcamalarından Kimler Yararlanıyor", TESEV, Kasım 2004
- Sundrum R.M. (1990), Income Distribution in Less Developed Countries, Routledge, London and New York.
- Tuncay Yılmaz vd., (2004), "İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması",
<http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/05.pdf>
- TÜİK, (2009), Gelir ve Yaşam Koşulları: İstatistiksel Tablolar, çevrimiçi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=24&ust_id=7
- Uşun, Ercan, (2005), Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Yaşanan Kaynak Sorunu: Uygulanan Parametrik ve Sistemik Reformlar, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması

World Bank, (2005), "Trends in Global Income Distribution, 1970–2000, and Scenarios for 2015". Human Development Report 2005, çevrimiçi: hdr.undp.org/en/media/globalincometrends.pdf

Yumuşak, İbrahim Güran ve Bilen, Mahmut, (2000), "Gelir Dağılımı–Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt.1, Sayı.1.

_____, "Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report" http://www.fraserinstitute.org/Commerce.Web/product_files/EconomicFreedomoftheWorld2009_ch4.pdf